

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE**

Fenomenologia iubirii în filosofia lui C. S. Peirce

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Veress Carol

Student-doctorand:

Dr. Călin-Ioan Taloș

2019

Cuprins

Introducere	4
Capitolul I: Ancorări în filosofia clasică: perimetrul filosofic al fenomenologiei lui Peirce	17
Filosofia americană clasică timpurie	17
Ocazionalismul raționalist.....	19
Idealismul spiritualist	20
Idealismul transcendentalist	25
Fenomenologia continentală europeană clasică.....	27
Logica transcendentală: fundamente kantiene ale pragmatismului.....	27
Logica dialectică: reperi fenomenologice hegeliene	34
Evoluționismul: perspective, teorii și considerații.....	42
Evoluționismul habitual	42
Evoluționismul luptei pentru supraviețuire.....	47
Evoluționismul catastrofist	52
„Clubul Metafizic”.....	57
Dreptul cutumiar	58
Multicausalitatea explicativă	60
Relativismul epistemologic	63
Realismul presupozitionalist	71
Criticismul sceptic	76
Pragmatismul senzitivist	80
Capitolul II: Construcția filosofiei ca sistem	89
Arhitectonica științelor și filosofiei.....	90
Matematica.....	93
Fenomenologia.....	97
Triada fenomenologică.....	107
Primeitatea.....	109
Secunditatea.....	112
Treitatea.....	116
Formele degenerate ale secundității și treității.....	121
Treitatea degenerată	122
Treitatea secundară.....	127
Treitatea primeitară.....	129
Secunditatea degenerată	131
Științele normative	133
Estetica.....	134
Etica.....	137
Logica.....	145
Gramatica speculativă	147
Critica.....	152
Metodeutica.....	156
Un scurt excurs asupra pragmatismului ca metodă de clarificare a conceptelor.....	161
Metafizica.....	164
Metafizica generală	165

Metafizica religioasă	171
Metafizica fizică.....	176
Capitolul III: Iubire și evoluție, cosmos și umanitate.....	182
Iubirea cosmică	182
Iubirea ca agent cosmologic evoluționar	184
Hazardul.....	185
Continuitatea.....	186
Iubirea cosmică.....	191
Rațiunea fenomenologică a iubirii evoluționare	195
Iubirea umană.....	203
Atractivitatea ideilor.....	204
Fenomenologia agapastică.....	207
Fenomenologia iubirii și dezbateră contemporană.....	218
Iubirea iertătoare.....	218
Iubirea valorizatoare.....	223
Iubirea constructivă	231
Concluzie.....	237
Lista abrevierilor.....	241
Bibliografie.....	241
<i>Bibliografie primară.....</i>	<i>241</i>
<i>Bibliografie secundară .....</i>	<i>241</i>
<i>Bibliografie electronică .....</i>	<i>245</i>

Cuvinte-cheie

pragmatism, fenomenologie, primeitate, secunditate, treitate, degenerare, estetică, etică, logică, semiotică, evoluționism, metafizică, ticasticism, anancasticism, agapism, agapasticism, iubire, ură.

Rezumat

Charles Sanders Peirce, fondatorul pragmatismului, face un număr de sublinieri, în cadrul analizelor sale metafizice, cu privire la iubire, afirmând că aceasta „trebuie să îmbrățișeze ceea ce îi este cel mai opus, ca pe un caz degenerat al ei...” (CP 6.304). Așadar, sentimentele opuse celui de iubire nu sunt decât forme degenerate ale acesteia. Ipoteza prezentei cercetări este că Peirce abordează noțiunea de iubire prin prisma fenomenologiei sale triadice. Formularea acestei ipoteze se justifică în baza faptului că fenomenologia peirceană instrumentează termenii „autentic” și „degenerat” în cadrul scrierilor fenomenologice, unde sunt evidențiate cele trei categorii autentice, „primeitatea”, „secunditatea” și „treitatea” și, totodată, cele trei forme degenerate ale acestora, respectiv „primeitatea secundității”, „primeitatea treității” și „secunditatea treității”, fiecare formă fiind caracterizată de diferențele ei specifice.

Datorită faptului că filosofia lui Peirce s-a dezvoltat pe terenul dialogului cu filosofia lui Kant și cu fenomenologia lui Hegel, cu teologia filosofică protestantă americană, dar și cu teoriile evoluționiste ale vremii, cercetarea noastră va sonda aceste raționalități cu scopul de a remarca elementele de intersecție dintre unele aspecte ale acestor gândiri și filosofia pragmaticistă, urmând a reliefa fundamentul filosofic pe baza căruia fenomenologia triadică devine un factor normativ în abordarea filosofică a iubirii, atât a iubirii metafizice, cât și a iubirii ca sentiment uman.

Deoarece fenomenologia iubirii din filosofia lui Peirce pune în prim plan semnificația și rolul iubirii triadice, autentice, în raport cu formele degenerate ale acesteia, atât cele egofile, cât și cele violente, face ca Peirce să devină un partener important în dialogul contemporan privitor

la abordarea și soluționarea conflictelor. Teza fenomenologiei iubirii la Peirce rezidă în ideea că iubirea triadică genuină, pentru a nu degenera în egocentrare sau formele violente de constrângere, se manifestă constant, prin mijloacele care îi sunt caracteristice, față de orice ostilitate și afront.

Introducere

Etapa introductivă a cercetării cuprinde motivația și obiectivele specifice acestui gen de demers, precum și o trecere în revistă a unui număr de cercetători importanți ai filosofiei lui Peirce. Așadar, motivația care stă la baza acestei lucrări constă în evocarea rolului pe care fenomenologia iubirii îl poate avea în cadrul dezbaterilor contemporane privitoare la aplanarea conflictelor și stingerea tensiunilor interumane. Se va evidenția, în capitolul al treilea al cercetării, teza fundamentală, potrivit căreia *raționalitatea „agapastică” presupune manifestarea treitară a iubiri, indiferent de circumstanțe, față de formele triadice „primeitare” sau „secunditare”, „ticastice” sau „anancastice”, egofile sau brutale, tocmai în virtutea, și pentru păstrarea, caracterului ei genuin, caracterizat fenomenologic de „treitate” treitară. Această teză se va profila, mai cu seamă, în cadrul dezbaterilor contemporane despre detensionarea conflictelor la care participă Miroslav Volf și Jonathan Sacks. Dacă aceștia invocă rolul eticii iudeo-creștine, privind-o sub aspecte filosofice diferite, Peirce nu se distanțează de valoarea pragmatică a acestei etici, însă îi conferă acesteia un limbaj de adresabilitate „agapastic”, izvorât din solul fertil al fenomenologiei triadice pragmaticiste.*

Filosofia lui Peirce s-a bucurat de o receptare largă, dar și de interpretări cu accente diferite. J. Feibleman consideră că etica, alimentată permanent de idealul estetic, reliefează iubirea ca pe o valoare etică de prim ordin și o privește ca pe o necesitate deontologică universală. T. A. Goudge afirmă considerația că Peirce a glisat mereu între transcendentalism și naturalism, fapt pentru care a fost posibilă, pe de-o parte, construirea eticii în strânsă legătură cu teologia și cosmologia, și a semioticii, pe de altă parte, în conexiune cu fenomenologia și metodeutica. Pentru M. G. Murphey logica este regina sistemului filosofic peircean, deoarece numai o reformulare în acest domeniu poate conduce la modificări reale în cadrul întregului sistem. J. F. Boler remarcă rolul pragmatismului ca metodă de cunoaștere în dezvoltarea semioticii, a fenomenologiei și a metafizicii în egală măsură. J. Buchler indică faptul că întreaga

cunoaștere, în filosofia lui Peirce, este semiotică, însă aceasta este indivizibil conectată cu realitatea empirică. V. M. Colapietro este interesat de filosofia minții și constată că filosofia lui Peirce analizează sinele din perspectivă semiotică. Ca și Anette Ejsing, M. L. Raposa urmărește concepția teologică a fondatorului pragmatismului. Acesta subliniază că reflecțiile religioase se interconectează profund cu semiotica, metafizica și metoda pragmatică de clarificare a ideilor. R. S. Corrington pune în lumină corelația dintre semiotică și metafizică, punând astfel bazele pentru un naturalism ecstetic. C. S. Hausman susține că filosofia lui Peirce este conținută de un realism care diferă atât de cel scolastic, cât și de cel materialist, ceea ce face ca acesta să acomodeze cu succes aspirațiile metafizice. V. O. Potter afirmă că fenomenologia este platforma pe care se clădește întregul sistem de gândire al filosofului american. Acestei perspective i se alătură și prezentul demers. K. O. Apel argumentează în favoarea ideii că semiotica transcedentală este principala preocupare a filosofului, fapt pentru care Peirce a reușit să pună bazele epistemologiei pragmatice, distanțându-se, în mod clar, de logica transcedentală a lui Kant. K. A. Parker subliniază elemente care denotă faptul că teoria continuității a lui Peirce încadrează atât fenomenologia lui Peirce, cât și semiotica sa. A. Reynolds are meritul de a evoca substratul filosofico-bibliografic al concepției lui Peirce despre metafizică. T. L. Short consideră că natura cercetării este ghidată, pe de-o parte, de semiotică, iar pe de altă parte de cosmologia întemeiată empiric și caracterizată de teleologie. J. Liszka argumentează pentru întemeierea logicii și a semioticii pe etică. Tot el conchide că raționalitatea etică este eminentă teleologică. De asemenea, R. Herdy confirmă corelația dintre etică și fenomenologie, o altă abordare care coincide cu prezentul demers de cercetare, acesta din urmă axându-se pe ideea că iubirea ca sentiment uman este abordabilă fenomenologic. Herdy este printre pușinii comentatori care se apleacă programativ, în mod aplicat, nu doar descriptiv, asupra categoriilor fenomenologie degenerate. Iar Brent este biograful lui Peirce care, alături de Louis Menand, autorul unei premiate expuneri a cadrului și preocupărilor membrilor societății filosofice, numită „Clubul Metafizic”, contribuie la încercarea de a face mai agreabil și uman studiul filosofiei lui Peirce.

Ultima parte a introducerii subliniază atât teza centrală a acestei cercetări, cât și pașii concreți ai acesteia, antrenați de obiectivele cercetării care, în consecință, împart lucrarea în trei capitole. În primul capitol se va urmări cadrul filosofic care a condus la dezvoltarea gândirii filosofice și fenomenologice a lui Peirce, în cel de-al doilea capitol se va urmări înțelegerea funcției regulative a fenomenologiei și rațiunea pentru care iubirea, ca sentiment uman, trebuie

apreciată în lumina fenomenologiei, iar în capitolul al treilea se va analiza concepția lui Peirce despre iubirea cosmică și iubirea umană.

Capitolul I. Ancorări în filosofia clasică: perimetrul filosofic al fenomenologiei lui Peirce

În primul capitol sunt prezentate raționalități teologice, filosofice și evoluționiste cu scopul de a demarca perimetrul filosofic din care au descins atât gândirea filosofică, cât și fenomenologia și etica lui Peirce. Așadar, în privința fenomenologiei lui Peirce, este subliniat faptul că filosoful american a formulat triada fenomenologică din dorința expresă de a accede la categorii cu valabilitate universală, spre deosebire de tabelul categoriilor lui Kant, care evocă doar o aplicabilitate specială a acestora. De asemenea, fenomenologia lui Hegel constituie un punct de referință pentru filosofia lui Peirce. Însă, spre deosebire de fenomenologia gânditorului german, care accentuează rolul sintezei, categorie care corenspondede „treității” din fenomenologia lui Peirce, în detrimentul tezei și antitezei, care se pierd în acțiunea celei dintâi, fenomenologia triadică peirceană conferă valoare egală fiecărei categorii, considerându-le co-prezente în domeniul vast al realității fenomenale. În ce privește construcția filosofiei pragmaticiste, este pus în relief faptul că au existat puncte de sprijin solide pe care s-a consolidat gândirea filosofului american. Astfel, noțiunea „credinței pragmatice” a lui Kant, aportul lui St. John Green prin evocarea lui Alexander Bain în cadrul discuțiilor societății filosofice a *Clubului Metafizic*, preocuparea filosofică pentru pragmatism a unor camarazi de drum ca C. Wright și W. James, au contribuit în mod semnificativ la introducerea filosofiei lui Peirce în propria ei matcă, așa cum o știm astăzi. Negreșit, marile discuții teologice din spațiul protestant american și familiarizarea actorilor lor importanți cu filosofia continentală europeană, ca de pildă S. Johnson, J. Edwards și R. W. Emerson, noile exegeze biblice și tendința de emancipare a teologiei, au avut un cuvând de spus în sfera dezbaterilor etice ale vremii, fapt care au făcut ca Peirce să se aplece asupra unora din temele etice creștine, în cazul nostru asupra temei iubirii, cât și să recupereze unele texte canonice fundamentale, cum este cazul scrierii intitulate *Întâia Epistola a lui Ioan*. Analize filosofice clasice, de substanță etică, sunt două: etica altruistă a lui Johnson și semiologia comportamentului moral al lui Edwards.

Pe lângă etosul american, care a inspirat gândirea etică și metafizică a lui Peirce, un rol important l-au avut strategia promovării valorilor morale lui O. W. Holmes, principiul

subsumării eticii serviciului dezinteresat al omului depus în favoarea semenului, expus de J. Fiske, și cel al responsabilității morale a omului, evidențiat de F. E. Abbot. Totuși, cadrul general care a întezit preocuparea lui Peirce pentru etică au fost rezultatele științifice recente din domeniul biologiei și geologiei, împreună cu interpretările lor conținute în narațiuni cosmologice cuprinzătoare deși, în unele cazuri, divergente. Teoria evoluționistă a lui Darwin se dovedește a fi una capabilă să reformeze paradigme. Variațiile individuale întâmplătoare, conservate și transmise mai departe, de la părinți la progenituri, prin ereditate, este unul din factorii principali ai evoluției speciilor. Astfel, indivizii mai bine adaptați mediului prin aceste noi achiziții fiziologice se dezvoltă și perpetuează în defavoarea celor neadaptați, prin urmare cel mai tare câștigă în fața celui mai slab în lupta sa pentru supraviețuire. Peirce urmează să exploateze implicațiile etice ale acestei teorii subliniind caracterul nefast și egocentric al preocupării individului pentru sine însuși. A doua teorie este cea a evoluționismului catastrofist, elaborată de C. King. În conformitatea cu aceasta, scoarța terestră a suferit schimbări geologice bruște, care s-au revărsat cu violență asupra speciilor de plante și animale, caracterizate de „plasticitate”. Așadar, schimbările din lumea anorganică au impus, cu repeziciune, schimbări de adaptare în întreaga sferă a ființelor organice. Peirce include această teorie în catalogul celor care aduc în prim plan ideea necesității mecanice. Teoria apreciată de Peirce este cea a evoluționismului habitual, expus de francezul J. B. Lamarck. Spre deosebire de evoluționismul șansei și de cel determinist, teoria lui Lamarck afirmă o evoluție a speciilor pe baza unor schimbări minore, câștigate în timp, în urma deprinderilor dobândite prin orientarea înspre un scop. Această teorie corespunde cu evoluționismul constructiv, rațional, al cosmologiei lui Peirce, numit evoluționismul „agapasticist”.

Capitolul II. Construcția filosofiei ca sistem

Peirce adoptă atât ideea lui Kant a organizării sistematice a filosofiei, cât și principiul lui Comte al organizării ierarhice a științelor într-un edificiu comun. Potrivit lui Kant, filosofia trebuie concepută ca un sistem complet, coerent și corelat cu științele practice. Pe de altă parte, filosoful american împărtășește de la Comte principiul după care științele mai abstracte facilitează, celor mai puțin abstracte, reguli fundamentale formative. Prin urmare, cea mai abstractă dintre disciplinele filosofice, fenomenologia, conferă celorlalte domenii de studiu

structura fenomenologică triadică necesară simplificării diversității fenomenale. Fenomenologia dezvoltă o structură fenomenală triadică a cărei categorii finale sunt „primeitatea”, „secunditatea” și „treitatea”. Acestea reprezintă noțiunile de posibilitate, actualitate și continuitate. Categoriile fenomenologice se impun în cadrul demersului de evaluare și diferențiere a științelor normative (estetica, etica și logica), în cel al analizării metafizicii (metafizica ontologică, religioasă și psihică) și, ceea ce este relevant pentru cercetarea noastră, este că cele trei categorii fenomenologice normează atât înțelegerea noțiunii de iubire cosmică, cât și pe cea de iubire umană, punând în prim plan iubirea autentică și cele două forme de iubire degenerate. În viziunea filosofică a lui Peirce, iubirea îmbrățișează „ceea ce îi este cel mai opus, ca pe un caz degenerat al ei...” (CP 6.304). Pentru înțelegerea conceptului de iubire „degenerată”, este important apelul la fenomenologie. Aceasta reliefează trei cazuri fenomenologice autentice: „primeitatea primeității”, „secunditatea secundității” și „treitatea treității” și trei cazuri de forme fenomenologice „degenerate”. Acestea sunt următoarele: „primeitatea secundității”, „primeitatea treității” și „secunditatea treității”. Noțiunea de „degenerare” este împrumutată de filosof din matematică, cea mai abstractă dintre științe, unde, de pildă, un triunghi autentic (numim autentic un triunghi unde suma valorii numerice a laturilor, să spunem x și y , este mai mare decât valoarea laturii z , adică $x + y > z$) având laturile x , y , z , poate „degenera” la forma în care suma valorilor numerice a laturilor, să spunem x și y , devine egală cu valoarea numerică a laturii z , adică $x + y = z$. Urmând aceeași logică matematică, atât „treitatea”, cât și „secunditatea” pot degenera în propriile lor forme ne-autentice. Astfel, „treitatea” poate degenera la modul de a fi al unei secundități în sine, și numim acest caz, *treitatea secunditară*, sau în termenii lui Peirce, „secunditatea treității”, dar aceasta mai poate degenera la modul de a fi al unei primeități în sine, și numim acest caz, *treitatea primeitară*, sau în termenii lui Peirce „primeitatea treității”. „Secunditatea secundității” nu are decât o formă degenerată, aceasta este „primeitatea secundității”. În acest caz secunditatea se reduce la o primeitate în sine. Treitatea autentică evocă o relație reală, de pildă „A dă B lui C” (CP 8.331), iar treitatea degenerată secunditar indică o alăturare accidentală a două diade de pildă „A renunță la B ... C îl ia pe B” (CP 8331). În aceeași ordine de idei, treitatea degenerată primeitar este exprimată prin trei monade, care pot fi grupate ca atare în urma asocierii lor mentale, măcar că între acestea nu există nicio relație organică, decât legătura pe care le-o conferă, din exterior, mintea care le asociază și compară. Un exemplu elocvent este „Philadelphia este așezată între New York și Washington” (CP 1.367).

Secunditatea, la fel ca treitatea secundității evocă constrângere și expresie brută, iar primeitatea, la fel ca primeitatea treității și primeitatea secundității se explică prin modul de a fi al unei monade și își găsește expresia socială în cinism sau autocentrare. Transpunerea regulativă a fenomenologiei în demersul de evaluare a acțiunii iubirii, din capitolul al treilea al lucrării, va identifica două forme degenerate de iubire cosmică, cărora filosoful le va denumi într-un mod inedit, după cum vom vedea, și două forme de iubire degenerată, contopite, după cum se poate înțelege, în sentimentul indezirabil de ură. Pe același substrat al fenomenologiei triadice se formulează semiotica, acea aripă a logicii pe care Peirce o numește „gramatica speculativă”. Aceasta are o serie de triade semiotice, dintre care cele mai cunoscute sunt „iconul”, „indicele” și „simbolul”. De asemenea fenomenologia dictează esteticii și eticii modul în care își evaluează, pe deo-partea, obiectul de care se ocupă și, pe de altă parte, formele degenerate care displac. Metafizica este ultima în ordine ierarhică dintre domeniile filosofiei. Aceasta este divizată în acord cu triada fenomenologică și evocă (după cum se va vedea în al treilea capitol) trei narațiuni cosmologice dintre care una este autentică, triadică, numită și „agapastică”, potrivit căreia universul evoluează rațional către un apex anticipat al regularității și perfecțiunii, iar celelalte două sunt narațiuni evoluționiste degenerate, care evocă pe rând evoluționismul șansei, care corespundente darvinismului, și evoluționismul mecanicist, coresăuzător narațiunii lui C. King. Însă raționalitatea fenomenologică îl obligă pe Peirce să elaboreze cele trei universuri ale experienței, al ideii, al actualității și al continuității, corespunzătoare cetegoriilor fenomenologice de posibilitate, actualitate și legitate.

Capitolul III. Iubire și evoluție, cosmos și umanitate

Capitolul al treilea confirmă faptul că metafizica, dar mai cu seamă noțiunea de iubire, sunt elaborate sub auspiciul regulativ al fenomenologiei. Filosoful american argumentează în favoarea co-existenței a trei factori cooperanți ai realității. Primul este hazardul, al doilea este continuitatea, răspunzător de caracterul stabil al lucrurilor fizice, concrete, și iubirea cosmică, factor care conferă raționalitate și progres cursului evolutiv al universului. Fiecare din acești factori evoluționari sunt inseparabili și necesari procesului evolutiv. Aceștia corespund cetegoriilor fenomenologice. Astfel, hazardul corespunde „primeității”, continuitatea sub aspectul cracterului ei implacabil corespunde „secundității” și iubirea cosmică în virtutea

caracterului ei mijlocitor, rațional și teleologic, corespunde „treității”. Acești factori sau agenți evoluționari care întemeiază teoria agreată de Peirce, numită „agapasticism”, în măsura în care atât hazardul, cât și continuitatea și iubirea orientată spre o finalitate magistrală, contribuie în mod egal și specific la desfășurarea evolutivă a lumii. „Agapasticismul”, ca teorie, evidențiază modalitatea validă de evoluție, respectiv cea „agapastică”, aceasta corespunzând „treității” (treitatea treității). În schimb, atunci când narațiunea cosmologică accentuează factorul primeitar al evoluției sau când spontaneitatea predomină panorama evoluției, avem o teorie evoluționistă „ticasticistă”, care reliefează o formă degenerată a modului „agapastic” de evoluție, și corespunde primei forme de triadă degenerată, celei a „primeității treității”. De asemenea, teoria evoluționistă care reflectă rolul predominant al necesității care determină în mod univoc și implacabil întregul demers evolutiv al cosmosului, evidențiază un modalitatea de ființare secundară (o secunditate a treității), iar filosoful american îmbracă nomenclatural acest modalitate evolutivă cu termenul „anancastic”, iar această teorie este numită „anancastică”. Peirce are grijă să sublinieze că teoria „ticasticistă” cuprinde evoluționismul lui Darwin, cea „anancasticistă” este reprezentată de fenomenologia lui Hegel și King, iar evoluționismul „agapasticist” este cel mai bine reprezentat de evoluționismul lui Lamarck. În ce privește iubirea umană, Peirce sondează și conceptul iubirii ideilor. Astfel că, a doua secțiune a ultimului capitol, este adusă în lumină fenomenologia atractivității ideilor. Iubirea autentică a ideii este caracterizată de descoperirea ei, prin „intuiția genială” (CP 6.307), pur și simplu în virtutea actactivității ei. Atractivitatea exercitată de o idee este degenerată primeitar în cazul în care aceasta nu fascinează în mod direct, ci este însușită în baza faptului că aceasta este mediatizată de și în cadrul unei comunități. Atunci când, însă, o idee este adoptată prin forța împrejurărilor, se profilează o iubire degenerată secundară. Așadar, ceea ce validează o iubire autentică, treitară, este caracterul ei rațional, ceea ce, însă, indică o iubire degenerată primeitar este reflexul monadic, cinic, individual sau singular. Tot astfel, ceea ce expune o iubire degenerată secundară, este caracterul constrângător sau limitativ al acesteia. Iubirea, de data aceasta, ca sentiment uman, tratată fenomenologic, are o formă autentică și două forme degenerate. Forma autentică a iubirii, iubirea treitară, se definește prin intenționalitate, raționalitate și aspirația ei teleologică antrenată etico-estetic. Iubirea autentică este o treitate fenomenologică pentru că îndeplinește funcția unei triade de genul „A dă B lui C”. Iubirea degenerată secundară sau iubirea de ordin diadic, exprimată succint prin relația diadică dublă, „A îl lasă jos pe B, care este ulterior ridicat

de C”, este o relație lipsită de intenționalitate etico-estetică și este asociată „anancasticismului” care evidențiază modalitatea violentă, constrângătoare, brutală, de desfășurare a lucrurilor. A doua formă degenerată de iubire, este cea „primeitară” și este exprimată, de pildă, de ecoul care „este vocea mea care se întoarce ca să își răspundă sieși” (CP 1.365). Iubirea degenerată în mod primeitar este reprezentată de iubirea de sine, egocentrare, cinism și indiferență față de suferința semenului. Acestui gen de iubire îi este asociat teoria „ticasticistă” a evoluției lumii, o evoluție reprezentată de teoria darviniană a luptei feroce pentru supraviețuire.

Critica lui Peirce făcută eticii întemeiate pe o gândire primeitară, darviniană, este directă și categorică. Iubirea agapică, este iubirea universală activată tocmai de formele ei degenerate, primeitare și secunditare, de indiferență omisivă și constrângere brutală, adică de ura însăși pe care o îmbrățișează programativ și în mod creator, în acord cu realismul metafizic (obiectiv) și în speranța transformării în final a urii, ca iubire degenerată, în iubire autentică, detașată atât de indeferența egofilă, cât și de violența distructivă și nocivă. Spre deosebire de M. Volf, care expune o iubire antrenată de convigerile religioase ale agentului iubirii, și de J. Sacks care avansează ideea unei iubiri călăuzite de valoarea unică a semenului caracterizat de distincție și demnitate, Peirce înfățișează fenomenologic faptul că iubirea autentică, treitară, echipează agentul iubirii cu înțelegerea fenomenologică în conformitate cu care iubirea autentică nu se poate manifesta degenerativ iar manifestările iubirii degenerate pot fi tratate cu autenticitate și în mod efectiv.

Concluzie

Fenomenologia iubirii în filosofia lui Peirce etalează iubirea genuină, treitară, detașată de formele degenerate primeitare și secunditare, de egocentrare și constrângere agresivă, ea acționează pentru binele semenului deoarece îi este aproape și în favoarea adversarului chiar dacă acesta este ostil. Fenomenologia iubirii în filosofia lui Peirce evocă o iubire care tratează formele degenerate terapeutic și constructiv, promovând o raționalitate agapică în virtutea căreia ura este întâmpinată cu afecțiune, iar răul este tratat intențional, cu creativitate, transformator și pozitiv.

Bibliografie

Bibliografie primară

Deely, John, ed.: *The Collected Papers of Charles Sanders Peirce*. Electronic Edition, 1 June 1994, reproducing vols. I-VI, Hartshorne, Charles and Weiss, Paul eds.: Cambridge, MA: Harvard University Press. 1931-1935. vols. VII-VIII, Burks, Arthur W. ed.: (same publisher). 1958. Editorial introduction to electronic edition.

Bibliografie secundară

- Abbot, Francis Ellingwood: *Scientific Theism*. Third edition. Boston: Little, Brown, and Company. 1888.
- Abbot, Francis Ellingwood: *The Way Out of Agnosticism, Or the Philosophy of Free Religion*. London: Macmillan and Co. 1890.
- Abbot, Francis Ellingwood: *The Syllogistic Philosophy or Prolegomena to Science*. Vol. two. Boston: Little, Brown, and Company. 1906.
- Anderson, Douglas R.: *Creativity and the Philosophy of C. S. Peirce*. Dordrecht: Springer-Science + Business Media. 1987.
- Anderson, Douglas R.: *Strands of System: The Philosophy of Charles Peirce*. USA: Purdue University Press. 1995:
- Apel, Karl-Otto: *Charles S. Peirce, From Pragmatism to Pragmaticism*: Trans. John Michael Krois. USA: Humanities International Press, Inc. 1995.
- Atkin, Albert: *Charles Sanders Peirce, Oxford Bibliographies Online Research Guide*. Oxford: Oxford University Press, Inc. 2010.
- Atkin, Albert: *Peirce*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group. 2016.
- Bird, G. H. ed.: *William James, Selected Writings*. London, UK: J. M. Dent, Orion Publishing Group, Vermont, USA: Charles E. Tuttle Co. Inc.. 1995.
- Boler, John F.: *Charles Peirce and Scholastic Realism, A Study of Peirce's Relation to John Duns Scotus*. Seattle: University of Washington Press. 1963.
- Brent, Joseph: *Charles Sanders Peirce, A Life*. Revised and Enlarged Edition. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press. 1998.
- Brunning, Jacqueline and Forster, Paul editori: *The rule of Reason, The Philosophy of Charles Sanders Peirce*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press. 1997.
- Buchler, Justus. *Charles Peirce's Empiricism*. New York: Octagon Books, INC. 1966.

- Butler, Nicholas Murray: *Philosophy*. New York: The Columbia University Press. 1911.
- Cornilescu, Dumitru, trad.: *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și a Noului Testament, cu Trimiteri*. Societatea Biblică din Romania. 2013.
- Corrington, Robert S.: *Introduction to C. S. Peirce, Philosopher, Semiotician, and Ecstatic Naturalist*. Lanham, Maryland, USA: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.. 1993.
- Colapietro, Vincent M.: *Peirce's Approach to the Self, A Semiotic Perspective on Human Subjectivity*. Albany, USA: State University of New York Press. 1989.
- Darwin, Charles R.: *The Origin of Species by Means of Natural Selection or the Preservation of Favored Races in the Struggle for Life*. New York: J. A. Hill and Company. 1904.
- De Waal, Cornelis: *On Peirce*. Printed in United States of America: Wadsworth, Cengage Learning. 2001.
- De Waal, Cornelis și Skowronski, Krzysztof Piotr, eds.: *The Normative Thought of Charles S. Peirce*. New York: Fordham University Press. 2012.
- De Waal, Cornelis: *Peirce, A guide for the Perplexed*. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury. 2013.
- Dicker, George: *Kant's Theory of Knowledge: An Analytical Introduction*. Oxford: Oxford University Press. 2004.
- Edwards, Jonathan: *A Treatise Concerning Religious Affections*. Philadelphia: James Crissy, Goodman Printer. 1821.
- Edwards, Jonathan: *A Careful and Strict Enquiry into the Modern Prevailing Notions of that Freedom of the Will, which is Supposed to be Essential to Moral Agency, Virtue and Vice, Reward and Punishment, Praise and Blame*. Edinburgh: Printed for Ogle, Allardice and Thomson, Parliament Square. 1818.
- Edwards, Jonathan: *Two Disertations, I. Concerning the End for which God Created the World, II. The Nature of True Virtue*. Boston: Printed and Sold by S. Kneeland, MDCCLXV. 1765,
- Ejsing, Anette: *Theology of Anticipation, A Constructive Study of C. S. Peirce*. Princeton Theological Monograph Series 66, Eugene, Or.: Wipf and Stock. 2007.
- Emmons, S. F. și Adkinson, Henry M.: editori, *Clarence King, A Memorial*. Chicago. 1902.
- Esposito, Joseph L.: *Evolutionary Metaphysics, The Development of Peirce's Theory of Categories*. Ohio, Athens: Ohio University Press. 1980.
- Feibleman, James: *An Introduction to Peirce's Philosophy, Interpreted as System*. New York and London: Harper & Brothers Publishers. 1946.

Fiske, John: *Outlines of Cosmic Philosophy, Based on the Doctrine of Evolution, with Criticism of the Positive Philosophy*. Two Volumes. Volume I, Ninth Edition. Boston and New York: Houghton, Mifflin and Company, The Riverside Press Cambridge, 1887.

Fiske, John: *Outlines of Cosmic Philosophy, Based on the Doctrine of Evolution, with Criticism of the Positive Philosophy*. Two Volumes. Volume II. Twelfth Edition. Boston and New York: Houghton, Mifflin and Company, The Riverside Press Cambridge. 1891.

Fiske, John: *Darwinism and Other Essays*. New Edition, Revised and Enlarged. Boston and New York: Houghton, Mifflin and Company, The University Press Cambridge. 1894.

Frankl, Viktor E.: *Strigătul Neauzit pentru Sensul Vieții*. Mihai Dan Pavelescu, trad. Meteor Publishing. 2018.

Goudge, Thomas A.: *The Thought of C. S. Peirce*. Toronto: University of Toronto Press. 1950.

Gulian, C. I.: *Hegel*. București: Editura Științifică și Enciclopedică. 1981.

Hausman, Carl. R.: *Charles S. Peirce's Evolutionary Philosophy*. Cambridge University Press. 1993.

Head, Franklin H.: *John Fiske*. Chicago: Chicago Privately Printed; The Lakeside Press, R. R. Donnelley & Sons Company. 1902.

Hegel, G. W. F.; Virgil Bogdan, trad.: *Fenomenologia spiritului*. București: Editura IRI. 2000.

Holmes, Oliver Wendell: *Speeches*. Boston: Little, Brown and Company. 1913.

Holmes, O. W.: *The Common Law*. London: Macmillan & Co. 1882.

Hookway, Christopher: *Peirce*. New York: Routledge. 1985.

Houser, Nathan; et al. (Jonathan R. Eller, Alber C. Lewis, Andre De Tienne, Cathy L. Clarck, D. Bront Davis): *The Essential Peirce, Selected Philosophical Writings*. Vol. 2., 1893 – 1913. Bloomington, IN: Indiana University Press. 1998.

Jackson, Timothy P.: *Political Agape; Christian Love and Liberal Democracy*. Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids Michigan. 2015.

Kant, Immanuel: *Critica rațiunii pure*, trans. Nicolae Bagdasar & Elena Moisuc. București: Editura IRI. 1994.

King Jr., Martin Luther: *Strength to Love*. Minneapolis: Augsburg Fortress, Fortress Press. 2010.

Knight, Thomas S.: *Charles Peirce*. New York: Twayne Publishers, Inc.. 1965.

Lamarck, J. B.: *Zoological Philosophy, An Exposition with Regard to the Natural History of Animals, the Diversity of their Organisation and the Faculties which they Derive from it; the Physical Causes which Maintain Life within Them and Give Rise to their Various Movements; Lastly, Those which Produce*

Feeling and Intelligence in Some among Them. Trans. Hugh Elliot. New York and London: Hafner Publishing Company. 1963.

Madden, Edward H.: *Chauncey Wright and the Foundations of Pragmatism*. Printed in the United States of America, Seattle: University of Washington Press. 1963.

Marga, Andrei: selecția textelor, prefață și note introductive, *Filosofia americană, Filosofia americană clasică*, vol. I., traducerea: Lucian Dunăreanu, Marius Jucan, Delia Marga, Ecaterina Popa, Virgil Stanciu, Ovidiu Ursa. București: All Educațional. 2000.

Menand, Louis: *The Metaphysical Club, A Story of Ideas in America*. New York: Farrar, Straus and Giroux. 2001.

Misak, Cheryl, ed.: *The Oxford Handbook of American Philosophy*. New York: Oxford University Press. 2008.

Murphey, Murray G.: *The Development of Peirce's Philosophy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. 1961.

Nguyen, Nam T.: *Nature's Primal Self: Peirce, Jaspers, and Corrington*. UK, Plymouth: Lexington Books. 2011.

Ochs, Peter: *Peirce, Pragmatism and the Logic of Scripture*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. 1998.

Parker, Kelley A.: *The Continuity of Peirce's Thought*. Nashville and London: Vanderbilt University Press. 1998.

Parnia, Sam; Valentina Ene, trd.: *Ultima Frontieră, un Studiu Înnoitor asupra Vieții și Morții*. București: Humanitas. 2011.

Perris, George Herbert ed.: *Masters of Literature, Emerson*. London: G. Bell and Sons, Ltd.. 1910.

Plowright, David: *Charles Sanders Peirce, Pragmatism and Education*. Dordrecht, Heilderberg, New York, London: Springer. 2016.

Potter, Vincent G.: *Charles S. Peirce, On Norms and Ideals*. New York: Fordham University Press. 1997.

Potter, Vincent G.: *Charles S. Peirce, On Norms & Ideals*. USA: The University of Massachusetts Press. 1967.

Volf, Miroslav: *Exclusion and Embrace, A Theological Exploration of Identity, Otherness, and Reconciliation*. Nashville: Abingdon Press. 1996.

Raposa, Michael L.: *Peirce's Philosophy of Religion*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press. 1989.

Reynolds, Andrew: *Peirce's Scientific Metaphysics, The Philosophy of Chance, Law, and Evolution*. Nashville: Vanderbilt University Press. 2002.

- Riley, I. Woodbridge: *American Philosophy, the Early Schools*. New York: Dodd, Mead & Company. 1907.
- Robinson, Andrew: *God and the World of Signs: Trinity, Evolution, and the Metaphysical Semiotics of C. S. Peirce, Philosophical Studies in Science and Religion*. Brill Academics Pub.. 2010.
- Robinson, Andrew: *Traces of the Trinity, Signs, Sacraments and Sharing God's Life*. UK, Cambridge. 2014.
- Rockmore, Tom: *In Kant's Wake: Philosophy in the Twentieth Century*. Malden, USA; Oxford, UK; Carlton, Australia: Blackwell Publishing. 2006.
- Rosensohn, William L.: *The Phenomenology of C. S. Peirce: from the Doctrine of Categories to Phaneroscopy*. Amsterdam: B.R. Gruner B.V. 1974.
- Sacks, Jonathan: *The Dignity of Difference, How to Avoid the Clash of Civilizations*. London, Oxford, New Delhi, New York and Sydney. 2003.
- Sacks, Jonathan: *Not in God's Name, Confronting Religious Violence*. London: Hodder & Stoughton Ltd. 2015.
- St. John Green, Nicholas: *Essays and Notes on the Law of Tort and Crime*. Menasha, Wisconsin: George Banta Publishing Company. 1993.
- Short, T. L.: *Peirce's Theory of Signs*. Cambridge, New York: Cambridge University Press. 2007.
- Singer, Peter: *Hegel*. București: Humanitas. 1996.
- Shapiro, Gary: *Peirce's Critique of Hegel's Phenomenology and Dialectic, Transactions of the Charles S. Peirce Society 17, no. 3 (Spring 1981): [269-75] 275*.
- Taloș, Călin-Ioan: *Metafizica și Semnificația Religioasă în Pragmatismul lui Charles Sanders Peirce*. Teză de Doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai. 2005.
- Thayer, James Bradley: *Letters of Chauncey Wright, with Some Account of his Life*. Cambridge: Press of John Willson and Son. 1878.
- Wiener, Philip P.: *Evolution and the founders of Pragmatism*. Cambridge: Harvard University Press. 1949.
- Witter, Charles Edgar: *Pragmatic Elements in Kant's Philosophy, a Dissertation Submitted to the Faculty of the Department of Arts and Literature in Candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy*. Chicago, Illinois, USA: University of Chicago Press. 1913.
- Wright, Chauncey; Charles Eliot Norton, ed.: *Philosophical Discussions*. New York: Henry Holt and Company. 1877.

Bibliografie electronică

Abbot, Francis Ellingwood, 1836-1903. Papers of Francis Ellingwood Abbot: An Inventory”, Harvard University Archives. OASIS: Online Archival Search Information System. Harvard University. Accesat în 10.10.2017.

<http://oasis.lib.harvard.edu/oasis/deliver/~hua12004>.

Burch, Robert: *Charles Sanders Peirce*, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), First published Fri Jun 22, 2001; substantive revision Wed Nov 12, 2014.

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/peirce/>.

England, Jeremy L.: *Statistical Physics of Self-Replication*, AIP The Journal of Chemical Physics 139, 121923 (2013), publicat de AIP Publishing LLC. Accesat în 01.08.2018. <http://dx.doi.org/10.1063/1.4818538>.

George W. Bush Institute, *Solving Conflict through Religious Freedom, a conversation with Rabi Lord Jonathan Sacks*”, The Catalyst, A Journal of Ideas from the Bush Institute, Issue 04, Fall 2016. Accesat în 21.02.2019.

URL: <https://www.bushcenter.org/catalyst/freedom/jonathan-sacks-conversation.html>.

Feibleman, James: *A Systematic Presentation of Peirce’s Ethics*, Ethics, vol. 53, Nr. 2, (Jan., 1943): pp. 98–109. Accesat în 02.07.2010.

URL: <http://www.jstore.org/stable/2989187>.

Herdy, Rachel: *The Origin and Growth of Peirce’s Ethics: a Categorical Analysis*, in *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, volumul VI, Nr. 2 (2014): 264. Accesat în 16.11.2016. URL: <http://www.journalofpragmatism.eu/wp-content/uploads/2014/12/Herdy.pdf>.

Kaag, John: *Continuity and Inheritance: Kant’s “Critique of Judgment”*, Transactions of the Charles S. Peirce Society, accesat în 18.04.2017, Vol. 41, No. 3 (Summer, 2005), pp. 515–540, 520. Published by: Indiana University Press. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/40321043>.

King, Clarence R.: *Catastrophism and Evolution*, The American Naturalist, vol. 11, Nr. 8 (Aug., 1877):450. Published by: The University of Chicago Press for The American Society of Naturalists. Accesat în 26.05.2017. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2447810>. [pp. 449–470]

Rosenthal, Sandra: *Idealism and Elusiveness of a Peircean Label* in M. Bergman and I. Queiroz (eds.), The Commens Encyclopedia of Peirce Studies. New Edition. Accesat în 29.09.2014. <http://www.commens.org/encyclopedia/article/rosenthal-sandra-idealism-and-elusiveness-peircean-label>. Sau <http://www.digitalpeirce.fee.unicamp.br/idearos.htm>.

Nicolescu, Basarab: *Transdisciplinarity as Methodological Framework for Going Beyond the Science-Religion Debate*. 21:02, 2007 June 4. <https://vimeo.com/11049541>.

Nicolescu, Basarab: *The Idea of Levels of Reality and its Relevance for Non-Reduction and Personhood*, Vimeo. 45:10, 2008 July 14. <https://vimeo.com/9577842>.

Shahla, N.: *In Blair’s Shadow, Volf Shines*, Yale News, septembrie 11, 2009: Accesat în 21.02.2019. URL: <https://yaledailynews.com/blog/2009/09/11/in-blairs-shadow-volf-shines/html>.

Spiegelberg, Herbert: *Husserl's and Peirce's Phenomenologies: Coincidence or Interaction*. International Phenomenological Society: Philosophy and Phenomenological Research. Vol. 17, Nr. 2, decembrie 1956, pp. 164–185. Via Jstor, accesat în 08.03.2019. URL: https://www.jstor.org/stable/2104214?seq=1#metadata_info_tab_contents

Stern, Robert: *Peirce, Hegel, and the Category of Secondness*,” *Inquiry, An Interdisciplinary Journal of Philosophy*, Volume 50, Issue 2 (Published online: 29 Mar 2007): [123–155] 155. Accesat în 17.05.2017. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/00201740701239673>.